

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları : 779-1

Yayın Koordinatörü:
Murat Aydemir

NÜBÜVVET AYNASINDA ŞEFKAT
Dr. Recep Ertuğay

Son Okuma:
Semahat Özgenç

Tashihi:
Haluk Zahid Kızılyer

Kapak Tasarımı:
Yılmaz Cahit Aydın

ISBN: 978-625-428-132-7

2. Baskı, Aralık 2022, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu Eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi İcra Kurulu'nun 31.03.2018 tarih ve
118 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Yayıncı Sertifika No: 48058

BASKI: **TDV**
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASIMEVİ | PRINTING HOUSE

Ostim OSB Mahallesi, 1256 Cadde, No: 11
Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

Dr. Recep Ertuğay, 1970 yılında Erzurum Aziziye/ İlica ilçesi Yoncalık köyünde doğdu. İlkokulu ve hafızlığı aynı köyde tamamladı. 1991’de Erzurum İmam Hatip Lisesi’nden, 1996’da Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 2008’de Kalam Ana Bilim Dalı’nda “W. Motgomery Watt’ın İslâm’ın İman Esaslarına Bakışı ve Değerlendirmeler” adlı teziyle yüksek lisansını, 2017’de Hadis Ana Bilim Dalı’nda “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Şefkat” isimli çalışmasıyla da doktorasını tamamladı. 1996 yılında Erzurum Oltu ilçesinde, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni olarak başladığı görevini Erzurum İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri öğretmeni olarak sürdürdü. 2014-2018 yıllarında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde Kur’ân’ı Kerim Okuma ve Kıraat Ana Bilim Dalı’nda Öğretim Görevlisi olarak çalıştı. 2018 Yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Hadis Ana Bilim Dalı’nda Dr. Öğretim Üyesi olarak göreve başladı. Hâlen bu görevi sürdürmekte olan yazar evli ve beş çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

İçindekiler.....	V
Kısaltmalar.....	VII
Ön Söz.....	IX
İkinci Baskının Ön Sözü.....	XIII

GİRİŞ

ŞEFKATİN ÖNEMİ, ANLAMI, İŞLEVİ

I. Şefkatin Önemi.....	2
II. Şefkatin Anlamı.....	5
III. Şefkatin İşlevi.....	17

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN ŞEFKATİNİN BESLENDİĞİ KAYNAKLAR

1. Peygamberlik Öncesi.....	20
2. Peygamberlik Sonrası.....	44

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN ŞEFKATİNİN BESLEDİĞİ ALANLAR

1. Çocuklar.....	63
2. Yetimler.....	78

3. Kadınlar	87
4. Yaşlılar	96
5. Engelliler	107
6. Hastalar	128
7. Esirler	143
8. Köleler	150
9. Fakirler	165
10. Borçlular	180
11. Suçlular	191
12. Çevre	219
13. Hayvanlar	240
SONUÇ	253
KAYNAKÇA	271

KISALTMALAR

a.	: Aynı
(a.s.)	: Aleyhi's-Selâm
b.	: Bin/İbn
bnt.	: Kızı
bkz.	: Bakınız
(c.c.)	: Celle celâlühû
DEM.	: Değerler Eğitim Merkezi
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
H.z.	: Hazreti
İFAV.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
KBY.	: Kültür Bakanlığı Yayınları
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
mlf.	: Müellif
(r.a.)	: Radiyallahu anhû/anha
(s.a.v.)	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
TÜBİTAK.	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
trc.	: Tercüme eden
tsz.	: Basım tarihi yok
thk.	: Tahkik eden
TÜİK.	: Türkiye İstatistik Kurumu
TYEKB.	: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınları, yayıncılık
yy.	: Basım yeri yok

ÖN SÖZ

Raûf olana, re'feti var edene hamdolsun. Var edenin Radıyla inen, şefkatin kalbi Sevgili'ye salât olsun. Ünsiyet kurup ülfet edene, sevgisini gösterip şefkat edene selam olsun.

Şefkat, insanın fitratında var olan ve 'ahsen-i takvîm' kıvamını oluşturan karışımlardan biri olarak, insanın diğer insanlarla ve çevre ile ilişkisini etkileyen önemli bir özelliktir. Bu özellik gelişebilir de; gerileyebilir de. Zira insan, çift kutuplu bir varlıktır. 'Âlây-i İlliyyîn'e çıkabileceği gibi 'Esfel-i Sâfilîn'e de inebilir. Allah'ın -celle celâlühû- muradı, insanın ahsen-i takvîm kıvamını sürdürülebilir kılması ve bu potansiyelini en ideal seviyeye yükseltmesidir.

İdeal seviyeye ulaşmak ancak bu seviyeye ulaşmış olanı rehber edinmekle mümkündür. Şüphesiz, bu rehber, ahlâkî erdemlerin kendisinde zirve yaparak, kemale erdiği "*Sen yüce bir ahlâk üzeresin.*" taltifiyle tarif edilip, "*Ömrüne yemin olsun.*" denerek hayatına dikkat çekilen ve "*Güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilen.*" Hz. Muhammed'dir. -sallallâhu aleyhi ve sellem- "*Topluca Allah'ın ipine sarılız.*" emrini bize ulaştıran, ipi sarkıtan Allah'a -celle celâlühû- ulaşmak isteyenler için "*Üsve-i Hasene*" olarak gösterilen de odur.

İnsanın dikey boyutta çıkışı ve inişi, özellikleri ile birlikte olmaktadır. Bu özelliklerin en önemlilerinden birisi de şefkattir. Hz. Peygamber şefkat konusunda günümüze intikal eden hadisleri ile canlı bir örnek olarak her an yanı başımızdadır. O, *“Allah’tan bir rahmetle muhataplarına şefkatle davranmış”,* ümmetini, *“elinden ve dilinden kimsenin incinmediği”,* *“temiz yiyecekler yiyen, temiz yerlere konan ve konuştuğu dalı incitmeyen, içtiği suyu bulandırmayan bal arısı”* olarak tarif etmiştir.

Hz. Muhammed Mustafa’yı -sallallahu aleyhi ve sellem- Allah -celle celâlühü- sevmiş, bu sebeple kendisine *“Habîbullah”* demiştir. Şefkatle davranmayı yaşam hâline getirmek, bunun sonucunda da *“Allah’ın sevgisine ve şefkatine layık olmak isteyen müminler, Sevgili’nin yoluna uymak zorundadır.”* İnsanlığın dünya ve ahiret saadetini temin edecek ilkeleri tebliğ eden, tebyin eden ve tatbik eden odur. *“İçimizden birisi olarak gönderilen ve biz müminlere çok düşkün ve çok şefkatli olandır.”* Tebliğ görevini ifa ederken *“İnanmıyorlar diye kendini helak edip bitirircesine”* çabalaması da insanlığa olan muhabbeti ve şefkati sebebiyledir.

Hz. Peygamber, şefkatle özdeşleşmiş ve bütünleşmiştir. ‘Şefkat’ ve ‘muhabbet’ denince akla onun ismi; onun ismi anılınca da akla ‘şefkat’ ve ‘muhabbet’ gelmektedir. Şairin dediği gibi; ‘Muhabbetten Muhammed oldu hâsıl; Muhammedsiz muhabbetten ne hâsıl?’

İnsanlığın ızdıraplarına merhem olacak ve yaralarını saracak olan Hz. Peygamber’in şefkati, her daim insanlığa sunulmalıdır. Biz de bu çalışmamızda, Hz. Peygamber’in, kalplere, gönüllere, zihinlere, fertlere, ailelere hülasa âlemlere sıcak dokunuşlarını, şefkatini sunmaya gayret edeceğiz.

İnsanların acılarını hafifletmenin, dertlilerle hemdert olmanın, ihtiyaç sahiplerinin yanı başında yer almanın, yardım etmenin, teselli etmenin, mazlumun gözyaşını silen

el olmanın; hayvanlara, bitkilere ve hatta cansız varlıklara şefkatle yaklaşp rıfk ile muamelede bulunmanın önemini, hadisler muvacehesinde aktarmaya çalışacağız.

Çalışmamız, yakın çevremizde her an şahit olduğumuz, ilgiye ve sevgiye muhtaç, küçük bir tebessüme, “Nasılsın?” sorusuna hasret, arka odalara, arka sıralara, arka kamplara itilmiş, yardım çığıllarıyla çaldığı kapılar üzerine kapanınca cansız bedenleri kıyılara vurmuş, şefkatli bir dokunuştan mahrum kesimler adına “Bir gayret de bizden olur.” arzusuyla başladı.

Menfaat planlarının kalpsizleştirdiği bir dünyada, gönülleri harekete geçirme, harekette olana da ivme kazandırma, mazlumların tek sığınağı olan şefkat binasına bir taş ilave etme düşüncesi ile yola çıkıldı.

Eylemlerini ve söylemlerini şefkat süzgecinden geçirmek suretiyle müşfik bir birey, şefkatli bireylerden oluşmuş bir aile ve şefkatli ailelerden oluşmuş bir cemiyetin ve doğal bir çevrenin inşasına küçük de olsa bir katkı sunabilmek bizi bahtiyar kılacaktır.

Cenâb-ı Hak’tan duamız odur ki bu çalışma bir kanal hükmünde olsun ve bu kanal Hz. Peygamber’in şefkatinin başta şahsım olmak üzere bütün gönüllere dolmasına ve oradan da davranışlara taşmasına vesile olsun.

Bu kitap, “Hz. Peygamber’in Sünnetinde Şefkat” isimli doktora tezimizden bazı düzenlemeler yapılarak hazırlanmıştır. Tezde yer alan; “Araştırmanın Amacı ve Yöntemi” başlıklı giriş kısmı, “Anlam ve Eylem Olarak Şefkat” başlıklı birinci bölüm ve “Şefkatin Hayattaki Fonksiyonu” başlıklı ikinci bölüm kitaba alınmamıştır. Söz konusu bölümler, elinizdeki kitabın giriş kısmında “Şefkatin Önemi, Anlamı ve İşlevi” başlığı altında çok kısa bir özet hâlinde verilmiştir. Kitaba alınmayan kısımların ayrı bir kitap hâlinde düzenlenmesi, bütün konu başlıklarının “Şefkat Serisi” ismiyle

20 kitaptan oluşan cep kitapları dizisi hâlinde okuyucuyla buluşturulması da planlanmaktadır. Bu aşamada şefkatin gereği, anlamı ve işlevi hususlarında ayrıntılı bilgi için doktora tezimize müracaat edilebilir.

Son olarak, bu çalışmayı tamamlamaya giden yolda dualarını yakından hissettiğim; annem, babam, zevcem, kardeşlerim ve çocuklarıma; rehberliği, refakati, nezareti, nezaketi ve her şeyden öte şefkati ile yolumu aydınlatan, kıymetli hocam, Prof. Dr. Nihat YATKIN'a en kalbî teşekkürlerimi, muhabbet ve hürmetlerimi arz ederim.

Recep ERTUĞAY
Erzurum-2019

İKİNCİ BASKININ ÖN SÖZÜ

Seven'e sevgiyi var edene, Vedûd olana hamdolsun, Seven'den haberdar eden En Sevgili'ye salât olsun. Sevgili'yi En Sevgili bilen gönlü muhabbet ve meveddete kanmış güzel insanlara da selâm olsun.

Geldiğimiz noktada olumsuzluğu yok etme anlayışının öne çıktığına/çıkarıldığına; olumlu olanı, güzel olanı var etmeye yönelik çabaların geri planda kaldığına şahit olmaktadır. Daha çok geceyi/zulmü/zulümâtı ortadan kaldırmaya odaklanıldığını izlemekteyiz. Oysa geceyi ortadan kaldırmak yerine güneşi var etmenin, karanlığı tenkit etmek yerine ışık yakma çabasında olmanın, zulümâtı/zulmü imha etmekle vakit geçirmek yerine şafağı/şefkati inşa etmenin etkin olacağını düşünmekteyiz. İçinde 'şiddet' barındıran cümleleri azaltmanın, şefkatli cümleleri çoğaltmanın daha isabetli olduğuna inanmaktayız.

Münker olana alan bırakmamanın ya da alandan çekilmesini sağlama arzusunun, iyiliklerin alana/kişiyeye/topluma hâkim olması ile gerçekleşeceğini savunmaktayız. Kötülüğü küçültmekle uğraşmak yerine iyiliği büyütelim, satırda ve sadırda, kalemde ve kelimada şefkati etkin kılalım istiyoruz.

Şefkat; sevgi, korku, acıma/merhamet duygu ve düşüncesinin ilgiye ve eyleme dönüşmüş hâlidir. Allah'tan lütuf ve nimet olan sevgi ve rahmetin insanda hayat bulması, kök duygunun yani tohum olanın dal budak salması, yaprağa bürünüp çiçek açması meyveye durmasıdır. Bu açıdan bakıldığında şefkat, sevgi ve merhametin hayata aksedişi, soyutun somuta inkılâbı, teorinin pratiğe dönüşmesidir.

Allah (c.c.), Peygamber'ine; *“Sana katımızdan verilen rahmet sebebi ile etrafındakilere şefkatli davrandın. Eğer katı kalpli olsaydın etrafından dağılıp giderlerdi...”* buyurmaktadır. Âyette şefkatli davranma bir eylem; rahmet ise kuvve olarak geçmektedir. Vahiy, Peygamber'in kalbine, Peygamber de toplumun hayatına rahmet olarak düşmüştür. Peygamber kendisine ihsan edilen rahmetle şefkatli davranmıştır. İnsanlık da kendisine rahmet olarak gönderilen Allah Resûlü'ne gönlünü açarak şefkatli davranmayı başarabilecektir. Allah Peygamber'ini, Peygamber de ümmetini te'dip etmiştir. İlâhî terbiyede Peygamber'in davranışları, Peygamber'in ilâhî ilkelere terbiyesinde de ümmetin davranışları şekillenmiştir. Evrende şefkat Sünnetullah ile insanda şefkat de Sünnet-i Resûlillâh ile hayat bulmuştur.

Hız. Peygamber, semâi olandan beslenen, beslendiği ile de etrafını besleyen bir çeşmedir, ser çeşmedir. Râviler/su taşıyıcılar aracılığı ile bize ulaşan bu çeşme, ulaştığı her gö-nüle ve suladığı her coğrafyaya hayat ve şefkat olmuştur.

Hız. Peygamber'in Sünnetinde Şefkat; çocuğa besin, kadına himaye, erkeğe limandır. Yaşlıya saygı, yetime sevgi, engelliye kalkandır. Borçluya eda, suçluya af, hastaya dermandır. Esire hürriyet, köleye onur, mülteciye vatandır. Kısaca şefkat, canlıya canan, cansıza candır.

“Hız. Peygamber'in Sünnetinde Şefkat” adlı doktora çalışmamızın bir kısmı Türkiye Diyanet Vakfı tarafından “Nübüvvet Aynasında Şefkat” ismi ile basılmıştı. Birinci

baskısının bitmesi üzerine elinizdeki kitap bazı tashihler ile ikinci defa yeniden basıldı. Okuyucularımızdan gelecek öneriler, tespit ve değerlendirmeler nasip olursa daha sonraki baskılar için de bizlere yol gösterici olacaktır.

İkinci baskı için kitabı dikkatle okuyarak tashihleri ile katkıda bulunan Yusuf Demir Bey'e ve kitabı yeniden okuyucuyla buluşturan Türkiye Diyanet Vakfına teşekkürü az bilirim.

GİRİŞ

ŞEFKATİN ÖNEMİ, ANLAMI, İŞLEVİ

I. ŞEFKATİN ÖNEMİ

İslâm dini, iki esasa dayanmaktadır: Biri “Et-ta‘zîm li-emrillâh” diğeri ise “eş-şefekatü âlâ halkillâh”/“Allah’ın emrine saygı ve Allah’ın yarattıklarına şefkat.”¹ “Ahlâkî güzellikleri tamamlamak üzere gönderilen”² Hz. Muhammed’in -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şefkat ve kalp inceliğine “Allah’tan bir rahmet olarak onlara yumuşak/şefkatli davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın etrafından dağılıp giderlerdi.”³ ilâhî hitabıyla işaret edilmiş ve şefkatsizliğin İslâm’dan uzaklaşmaya sebep olacak ahlâkî bir değer olduğu Hz. Peygamber tarafından belirtilmişti.⁴

Asrımızda insanlığın, hayat standartlarını yükseltme meşgalesi, ahlâkî değerlere karşı kör nokta oluşturmakta,⁵ insanları birbirlerine yardım etmekten alıkoymakta, zenginler ve yoksullar birbirine değmeden yaşamakta, ruh sağlığı

1 Bazı kaynaklarda hadis olarak geçen bu söz, merfû nebevî bir hadis olmasa da manası sahih/doğru bir söz olarak değerlendirilmiştir. el-Aclûnî, İsmâil b. Muhammed b. Abdulhâdî el-Cerrâhî, *Keşfu’l-Hafâ ve Müzîlül’l-İlbâs*, thk., Muhammed Abdulaziz el-Hâlidî, Dâru’l-Kütübî’l-İlimiyye, Beyrut, 1997, II, 544.

2 Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh el-Asbahî el-Himyerî, *Muvatta’-i Mâlik*, thk., Muhammed Fuâd Abdulbâki, Dâru’l-Hadis, Mısır 1999, Husnû’l-Huluk, 1.

3 3. Âli-İmrân: 159.

4 "...لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ ضَعِيفَنَا ، وَيَعْرِفْ شَرَفَ كَبِيرِنَا..." Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş‘as es-Sicistânî, *es-Sünen*, thk., Muhammed Nâsiruddîn El-bânî, Dâru İbni Hazm, Beyrut 2005, Edeb, 58; Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *Sünenü’t-Tirmizî*, thk., Beşşâr Avvâd, Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, Beyrut 1996, Birr, 15.

5 Nevzat Tarhan, *Toplum Psikolojisi Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye*, Timaş Yay., İstanbul 2013, 21.